

УДК 343.85(477)

Сергій Федорович ДЕНИСОВ,

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології
Академії Державної пенітенціарної служби (м. Чернігів);

Максим Вячеславович ПУЗИРЕВСЬКИЙ,

аспірант кафедри кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології
Академії Державної пенітенціарної служби (м. Чернігів)

КРИМІНОЛОГІЧНЕ ЗАКОНОДАВСТВО У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ ТА ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Боротьба зі злочинністю в умовах сьогодення є концептуальним процесом діяльності органів внутрішніх справ, який потребує значного матеріального, інформаційного та технологічного забезпечення.

Беручи до уваги нинішню ситуацію із станом законності та правопорядку в нашій державі, необхідність підтримання на належному рівні громадської безпеки та громадського порядку виступає одним із пріоритетів забезпечення національної безпеки в цілому, безпосередньо впливаючи на життя суспільства. Її незамінною складовою є правові основи запобігання злочинності. Проте, нажалі на теперішній час на території України окремого уніфікованого кодифікованого нормативно-правового акту, який сприяв би комплексній діяльності правоохоронних органів у сфері запобігання злочинним проявам, зокрема, злочинам проти громадської безпеки та громадського порядку, не існує.

Варто зазначити, що кодифікація кримінологічного законодавства як вища форма його систематизації вимагає значного обсягу науково-дослідницької роботи. Так, тематиці кримінологічного законодавства в тій чи іншій мірі присвячували свої праці провідні вітчизняні та зарубіжні вчені-кримінологи, зокрема, О. М. Бандурка, В. М. Бурлаков, В. В. Голіна, Г. М. Горшенков, І. М. Даньшин, А. П. Закалюк, П. О. Кабанов, М. П. Клейменов, О. І. Коробеев, Н. Ф. Кузнецова, В. М. Орлов, Д. А. Шестаков та ін. Зазначені фахівці розглядають поняття кримінологічного законодавства, його систему та роль у процесі запобігання злочинності, припускають ідею його виокремлення в окрему галузь національного права – кримінологічне право (правозапобігання злочинності, право протидії злочинності, профілактичне право, тощо).

В сучасних умовах глобалізаційних процесів, кримінальні закони в більшості цивілізованих держав, як наголошують В. М. Бурлаков та В. І. Полудняков, закріплюють метою покарання ідею справедливості і виправлення злочинців, поступово відмовляючись від жорстоких покарань, якщо вони показують свою неефективність. Поступово кримінологічна теорія перейнялася необхідністю розвитку правових основ запобігання злочинності – кримінологічного законодавства [1, с. 136].

Зокрема, під кримінологічним законодавством, як стверджує В. М. Орлов, варто розуміти систему нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини, що стосуються причин, умов злочинів і злочинності, попередження злочинів і злочинності, осіб, які вчиняють злочини та їхніх жертв, а також застосування інших заходів щодо боротьби зі злочинами та злочинністю [2, с. 34].

Враховуючи вищевказане, неодмінно доречним буде вивчення в історико-правовому вимірі кримінологічного законодавства на теренах України. З цього питання В. М. Орлов наголошує, що в історії кримінологічного законодавства слід виділити чотири основні етапи: 1) законодавство середньовічного періоду (X–XVII ст.); 2) законодавство Нового часу (XVIII ст. – 1917 р.); 3) законодавство радянського часу (1917–1990 рр.); 4) законодавство пострадянського періоду (з 1991 р. по теперішній час) [2, с. 42].

Варто погодитися з А. В. Калініною, що передумови появи «кримінологічного законодавства» на теренах України в сучасному розумінні з'явилися у першій половині XIX ст., коли вперше відбулося законодавче оформлення кримінологічної профілактики [3, с. 56].

Надалі вважаємо, що доцільніше буде сконцентрувати увагу на окремому вивченні двох практично невідомих дотепер кримінологічних джерел XIX–XX ст. у сфері запобігання

злочинності, зокрема, злочинам проти громадської безпеки та громадського порядку а саме «Статуті про запобігання та припинення злочинів» 1832 р. (далі – Статут 1832 р.) [4] (змінювався та доповнювався у редакціях 1842 р., 1857 р., 1876 р., 1881 р., 1882 р., 1890 р., 1900 р., 1904 р., 1905 р. та 1906 р.) та «Статуті благочиння та безпеки» 1916 р. (далі – Статут 1916 р.) [5].

Так, Статут 1832 р. за загальною структурою складався зі вступу, 5 розділів, 29 глав, 310 статей, окрім того, частиною статуту в різні часи також були різного роду офіційні та неофіційні додатки. Окремі аспекти запобігання та припинення злочинів проти громадської безпеки та громадського порядку було врегульовано нормами розділу 2 «Про запобігання і припинення злочинів проти громадського порядку та владних установ» (ст. 112–166) та розділу 3 «Про запобігання і припинення безпорядків на публічних зборах, дозвіллі, а також про запобігання явної спокуси та розпусти в поведінці» (ст. 167–262) [4].

В свою чергу, на зміну Статуту 1832 р., у листопаді 1916 р. Департаментом поліції Російської імперії спільно з Департаментом духовних справ був розроблений та в грудні затверджений «Статут благочиння та безпеки».

Статут 1916 р. складався зі вступу, 13 глав (включали відділи та додатки) та 379 статей. Питання запобігання злочинам проти громадської безпеки та громадського порядку, як окремого напрямку діяльності правоохоронних органів було детально регламентовано главою 2 «Про охорону державного порядку та громадського спокою» (ст. 80–166) та главою 7 «Про дотримання порядку на публічних зборах, видовищах і розвагах» (ст. 280–298) [5].

Таким чином, виклики сьогодення, що постають перед вітчизняними правоохоронними органами потребують негайного та своєчасного концептуального вирішення. Так, для наукового співтовариства надзвичайно актуальним на часі є питання розробки новітньої Концепції розвитку кримінологічної науки в Україні (далі – Концепція), на зміну затвердженій в 2002 р. «Концепції розвитку кримінологічної науки в Україні на початку XXI століття» [6], оскільки остання вже не може в повній мірі задовольняти суспільні потреби.

На нашу думку, розробка сучасної Концепції сприятиме прискоренню національного законотворчого процесу уніфікації нормативно-правової бази в сфері запобігання та протидії злочинності, зокрема, забезпечення громадської безпеки та громадського порядку в державі. Про необхідність створення кодифікованого вітчизняного кримінологічного законодавства говорить й той факт, що на теренах України таке законодавство існувало вже давно.

Список бібліографічних посилань

1. Бурлаков В. Н., Полудняков В. И. Закон о профилактике правонарушений: история, настоящее, будущее. *Правоведение*. 2016. № 6 (329). С. 134–150.
2. Криминология : учеб. / Я. И. Гишинский, В. Н. Орлов, А. П. Скиба и др. М. : Юстиция, 2019. 374 с.
3. Калініна А. В. Кримінологічне законодавство в пострадянських державах. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2018. Вип. 35. С. 55–67.
4. Свод законов Российской империи. Т. 14: Устав о предупреждении и пресечении преступлений. СПб. : Тип. Собств. Его Император. Величества канцелярии, 1876. 72 с.
5. Свод законов Российской империи. Т. 14: Устав благочиния и безопасности. Петроград : Гос. тип., 1916. 84 с.
6. Закалюк А. П. Концепція розвитку кримінологічної науки в Україні на початку XXI століття: схвалена членами Координаційного бюро з проблем кримінології Академії правових наук України. *Інформаційний бюлетень Координаційного бюро з проблем кримінології Академії правових наук України*. 2002. Вип. 5. С. 5–29.

Одержано 14.03.2019